

Upotreba alkohola među učenicima JU SMŠ „Bećo Bašić” Plav

Alcohol Use among Students of “Bećo Bašić” Secondary School (Plav)

Said Čekić

Zavod za hitnu medicinsku pomoć Crne Gore, Jedinica Plav, Crna Gora

ORCID iD: Said Čekić

 N/A

Apstrakt

Upotreba alkohola u adolescentskoj dobi nosi zdravstvene i socijalne rizike. Cilj rada je bio da se opišu obrasci konzumacije alkohola i stavovi učenika po ovom pitanju u JU SMŠ „Bećo Bašić” u Plavu, te da se identifikuju potencijalne tačke za preventivno djelovanje. Prevalentno, presječno, anonimno anketno istraživanje (Google forms), sprovedeno 03–08. marta 2025. Ukupan uzorak: 139 učenika (47,5% muških; 52,5% ženskih; uzrast 15–18 godina). Podaci su analizirani deskriptivnom statistikom (procenti). Alkohol trenutno konzumira 14,4% učenika. Prvi kontakt s alkoholom najčešće se dešava u uzrastu 15–16 godina. Najčešća situacija konzumacije je druženje s prijateljima; 57,6% ispitanika poznaje vršnjaka koji redovno pije. Većina smatra konzumaciju među vršnjacima neprihvatljivom (61,9%) i procjenjuje uticaj alkohola na zdravlje kao negativan (86,3%), a 38,1% učenika je bio svjedok negativnih posljedica (porodični konflikti, saobraćaj, i sl.). Uočen je diskrepantni obrazac, relativno niska lična prevalencija, ali visoka izloženost tuđem pijenju i ranim kontaktima s alkoholom. Preventivne mjere treba usmjeriti na vršnjačko okruženje, ranu edukaciju (15–16 god.), školske programe i dosljednu kontrolu dostupnosti maloljetnicima.

Ključne reči: adolescent, škola, alkohol, stavovi, prevencija

Abstract

Alcohol use during adolescence carries health and social risks. We aimed to describe consumption patterns and attitudes among students of “Bećo Bašić” Secondary School (Plav) and to identify prevention targets. Cross-sectional anonymous online survey (Google Forms), 3–8 March 2025; N=139 (47.5% male; 52.5% female; age 15–18). Descriptive statistics (percentages). Current alcohol use: 14.4%. First contact typically at 15–16 years. Drinking most often occurs with friends; 57.6% know a peer who regularly drinks. Most respondents deem peer drinking unacceptable (61.9%) and harmful to health (86.3%), while 38.1% have witnessed negative consequences. Although personal prevalence is modest, exposure to peer drinking and early initiation is notable. Prevention should focus on peer contexts, early education (15–16 years), school programs, and enforcement of sales restrictions to minors.

Key words: adolescents, school alcohol attitudes prevention

Uvod

Upotreba alkohola u adolescentskoj dobi predstavlja prioritetan javno-zdravstveni izazov zbog ranjivosti neurokognitivnog razvoja, uticaja na školsko funkcionisanje i rizika od povreda i rizičnog ponašanja (1). Lokalni podaci za opštine manjeg obima često izostaju, iako obrasci ranog kontakta s alkoholom i vršnjačkog uticaja bitno oblikuju kasnije navike. U tom okviru potrebno je precizno opisati stavove učenika, učestalost i situacije konzumacije u jednoj školskoj zajednici, kako bi se definisale ciljane preventivne mjere. Ovaj rad donosi rezultate

anketnog istraživanja među učenicima JU SMŠ „Bećo Bašić” u Plavu, sa fokusom na rani kontakt, kontekst konzumacije i percepciju štetnosti.

Materijal i metode

Anonimno istraživanje u obliku ankete sprovedeno je od 3. do 8. marta 2025. godine među učenicima Srednje mješovite škole „Bećo Bašić” u Plavu. Za potrebe istraživanja korišćen je Google forms anketni upitnik čiji je sadržaj kreiran od strane autora rada. Pomenuta škola ima 410 upisanih učenika u školskoj 2024/2025. godini, a anketni uzorak je odrađen na

Primljeno / Received 02. 07. 2025
Korigovano / Revised 29. 09. 2025
Prihvaćeno / Accepted 20. 10. 2025

Autor za korespondenciju / Corresponding author: **Said Čekić**
Zavod za hitnu medicinsku pomoć Crne Gore, Jedinica Plav,
Hridska bb, 84325 Plav, Crna Gora | E-mail: cekicsaid@gmail.com

139 ispitanika/ca, što je 26,8% svih učenika škole.

Anketirani učenici su u dobi od 15. do 18. godine života. Ispitanici/ce su se dobrovoljno prijavili da budu anketirani. Naglasak je stavljen na etičke implikacije koje su se sastojale od nekoliko stavki, a to su:

- Usmeni pristanak ispitanika da pristupe anketi.
- Informisanje istraživačke skupine o anonimnosti ankete, povjerljivosti podataka.
- Upoznavanje ispitanika s ciljem i svrhom sprovedenog istraživanja.
- Ispitanicima je naglašeno da će se podaci koristiti u naučne svrhe.

Saglasnost etičkog komiteta škole br. 02-633/25-869 je data za sprovođenje istraživanja.

U dogovoru s direktorom škole, analiza podataka i donošenje zaključka će se dostaviti školi. Ispunjavanje anonimne ankete trajalo je 5 dana. Nakon sprovedenog istraživanja obavljena je kvantitativna analiza, korištenjem podataka prikupljenih standardiziranim mjernim instrumentom. Podaci su pretvoreni u brojčane vrijednosti i izraženi i procentualno. Za statističku analizu upotrebljeni su SPSS for Windows (13.0. SPSS Inc, Chicago, Illinois, SAD) i Microsoft Excel (11.0. Microsoft Corporation, Redmond, WA, SAD). Svi dobijeni podaci, dati apsolutnim brojevima i procentualno, prikazani su tabelarno.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je da se utvrde prevalencija i obrasci konzumacije alkohola među učenicima JU SMŠ „Bećo Bašić” u Plavu (uzrasta 15–18), identifikuju tipične situacije u kojima dolazi do pijenja i da se ispita percepcija rizika i stavova o prihvatljivosti ovog ponašanja radi planiranja školskih i zajedničkih preventivnih intervencija u lokalnoj zajednici.

Rezultati

U istraživanju je ukupno sudjelovalo 139 učenika srednje škole u dobi od 15. do 18. godine života oba pola, od čega je ukupno sudjelovalo 66 učenika muškog pola i 73 ženskog – tabele 1 i 2.

Anketirani su učenici od 15. do 18. godine života. U tabeli 2 se vidi da nema bitne varijacije u zastupljenosti jedne grupe u odnosu na ostale grupe, po uzrastu.

Anketne obasce su dominantno popunili učenici gimnazijskog i medicinskog smjera i ti podaci su prikazani u brojkama i procentima u tabeli 3.

Tabela 1. Prikaz ispitanika po polu

Pol	Broj ispitanika	Procentat
Muški	66	47,48%
Ženski	73	52,51%
Ukupno	139	100,00%

Tabela 2. Raspodjela ispitanika/ca po starosnoj dobi

Godine života	Broj ispitanika	Procentat
15 godina	44	31,65%
16 godina	44	31,65%
17 godina	28	20,14%
18 godina	23	16,54%
Ukupno	139	100,00%

Tabela 3. Podjela ispitanika/ca po smjeru koji pohađaju u školi

Smjer	Broj ispitanika	Procentat
Zdravstveni-medicina	39	28,05%
Gimnazija	59	42,44%
Gastronomija i ugositeljstvo	11	7,91%
Informatički	12	8,63%
Turistički	14	10,07%
Ekonomski	2	1,43%
Građevinski	2	1,43%
Ukupno	139	100,00%

Tabela 4. Pitanja i odgovori sa anketnog upitnika

Šta mislite o konzumiranju alkohola među svojim vršnjacima?		
Odgovori	Broj ispitanika/ca	Procentat
Prihvatljivo ponašanje	9	6,47%
Neprihvatljivo ponašanje	86	61,87%
Nemam mišljenje o tome	44	31,65%
Kako alkohol utiče na zdravlje madih?		
Pozitivno	17	12,23%
Negativno	120	86,33%
Nemam mišljenje	2	1,43%
Da li ste bili svjedok negativnih posljedica upotrebe alkohola (nesreće u saobraćaju, problemi u porodici...)?		
Da	53	38,12%
Ne	86	61,87%
Da li poznajete nekog od učenika koji redovno koristi alkohol?		
Da	80	57,55%
Ne	59	42,44%
Vaše društvo prihvata u krug prijatelje samo one koji		
Konzumiraju alkohol	6	4,31%
Ne konzumiraju alkohol	52	37,41%
Nije im bitno	81	58,27%
Da li biste drugu/ci posudili novac za alkohol?		
Da	12	8,63%
Ne	127	91,36%

Tabela 5. Pitanja i odgovori sa anketnog upitnika

Da li konzumirate alkohol?		
Odgovori	Broj ispitanika/ca	Procenat
Da	20	14,38%
Ne	119	85,61%
Sa koliko godina ste prvi put konzumirali alkohol?		
15	14	10,07%
16	7	5,03%
17	2	1,43%
18	1	0,71%
Nikada	115	82,73%
Koliko često konzumirate alkohol?		
Često	3	2,15%
Jednom nedeljno	3	2,15%
Jednom mesečno	10	7,20%
Nikad	123	88,50%
U kojim situacijama najčešće konzumirate alkohol?		
U društvu prijatelja	17	12,23%
Na zabavama	2	1,43%
U krugu porodice	4	2,87%
Tokom praznika	2	1,43%
Ne konzumiram alkohol	114	82,01%

Diskusija

Prevalencija upotrebe alkohola u našem uzorku iznosila je 14,4%, što je znatno niže od nalaza nacionalnih istraživanja sprovedenih na srednjoškolcima u Srbiji, gdje je više od 89% učenika bar jednom u životu konzumiralo alkohol (2). Sličan obrazac visokih prevalencija potvrđen je i u drugim regionalnim studijama, gdje je uočeno da djevojke rjeđe konzumiraju alkohol i češće ga procjenjuju kao zdravstveni rizik, dok mladići pokazuju sklonost ka češćoj i intenzivnijoj konzumaciji (3). U evropskom kontekstu, podaci višegodišnjih analiza ESPAD istraživanja pokazuju da više od trećine petnaestogodišnjaka u prosjeku pije barem jednom mesečno, dok su u pojedinim zemljama stope znatno više (4). Kada se naši nalazi uporede s ovim podacima, može se zaključiti da je prevalencija u lokalnoj sredini Plava značajno niža, što se može objasniti specifičnostima kulturnog i socijalnog okruženja, manjim brojem mjesta za nabavku alkohola, kao i snažnijom socijalnom kontrolom u manjim zajednicama. Međutim, činjenica da više od polovine učenika poznaje vršnjaka koji redovno pije, ukazuje na to da je izloženost negativnim obrascima ponašanja prisutna, iako je lična prevalencija niža, što zahtijeva ozbiljne preventivne mjere usmjerene na vršnjačko okruženje.

U našem istraživanju najčešći prvi kontakt s alkoholom zabilježen je u uzrastu od 15 do 16 godina, što se podudara s podacima drugih nacionalnih i evropskih studija. Prema istraživanju sprovedenom u Srbiji na uzorku od 6.553 učenika, većina adolescenata je već u 16. godini imala iskustvo s alkoholom (3). Rezultati ESPAD analize dodatno potvrđuju da je prosječna sta-

rost prvog pijenja u evropskim zemljama upravo 15–16 godina, uz značajne razlike između sjevernih i južnih regiona (4). Poznato je da rani početak konzumacije nosi povećan rizik za razvoj zavisnosti u odraslom dobu i povezuje se s češćim upuštanjem u rizična ponašanja, uključujući nesigurne seksualne kontakte i nasilničko ponašanje (5). Adolescenti u ovoj razvojnoj fazi često pokazuju izraženu potrebu za pripadanjem i skloni su usvajanju ponašanja koja percipiraju kao dio grupnog identiteta, što dodatno objašnjava ranije eksperimentisanje s alkoholom. Pored toga, period adolescencije obilježen je neurobiološkim promjenama koje doprinose povećanoj impulsivnosti i smanjenoj kontroli nagona, pa se rizična ponašanja, poput zloupotrebe alkohola, javljaju učestalije (6, 7).

Analiza konteksta konzumacije u našem uzorku pokazala je da učenici najčešće piju tokom druženja sa vršnjacima, dok porodično okruženje i formalni događaji imaju marginalnu ulogu. Ovakav obrazac je u skladu sa teorijskim modelima socijalnog učenja, prema kojima upravo vršnjačka grupa predstavlja ključnu determinantu usvajanja rizičnih ponašanja u adolescenciji. Empirijski nalazi iz Srbije ukazuju na to da percepcija alkohola kao sredstva za zabavu, opuštanje i olakšanu socijalnu interakciju snažno korelira sa češćom konzumacijom i većom učestalošću negativnih posljedica (3). Naši rezultati dodatno ukazuju na diskrepancu između stavova i ponašanja: iako 61,9% učenika konzumaciju među vršnjacima smatra neprihvatljivom, više od polovine je izloženo vršnjacima koji redovno piju. Ovaj raskorak potvrđuje nalaze evropskih istraživanja koja naglašavaju da adolescentske norme često osciliraju između javno deklarisanog neprihvatanja i privatno praktikovanih ponašanja (4). Posebno zabrinjava činjenica da je gotovo 40% naših ispitanika svjedočilo neposrednim negativnim posljedicama konzumacije (konflikti u porodici, saobraćajni incidenti, nasilje), što sugerise da i niža prevalencija lične upotrebe može imati značajan društveni odjek u lokalnoj zajednici. U prilog tome idu istraživanja koja pokazuju da adolescenti često potcjenjuju vlastitu ranjivost i vjeruju da su negativne posljedice alkohola manje vjerovatne za njih lično nego za njihove vršnjake (8). Takođe, očekivanja o pozitivnim efektima alkohola, poput osjećaja zabave i socijalne prihvaćenosti, snažno utiču na odluku o konzumaciji i često prevagnu nad sviješću o potencijalnim rizicima (9).

Adolescencija je razvojna faza u kojoj dominiraju traženje identiteta i potreba za autonomijom, pa se konzumacija alkohola često doživljava kao simbol odraslosti i nezavisnosti (10). Istovremeno, mladi su skloniji kognitivnim distorzijama, uključujući „iluziju neranjivosti“, zbog čega potcjenjuju vjerovatnoću negativnih posljedica sopstvenih postupaka (11). U tom kontekstu, alkohol može imati funkciju sredstava za redukciju stresa i ublažavanje emocionalnih tenzija, što dodatno doprinosi njenoj privlačnosti u ovoj dobi (12). Vršnjačka grupa ima ključnu ulogu

u oblikovanju ponašanja, pa adolescenti nerijetko koriste alkohol kao sredstvo socijalne integracije i dokazivanja pripadnosti (13). Pristajanje na grupne norme često nadjačava individualne stavove i lične vrijednosti, što objašnjava raskorak između deklarisanog neprihvatanja alkohola i njegove realne prisutnosti u adolescentskim druženjima (14). Širi društveni kontekst, uključujući tolerantne stavove prema alkoholu i njegovo prisustvo u kulturnim ritualima, može normalizovati njegovo korišćenje i među mlađim uzrastima (15). Nedovoljna dosljednost u sprovođenju zakonskih zabrana prodaje alkohola maloljetnicima dodatno povećava dostupnost, a samim tim i vjerovatnoću rane inicijacije (16). Pored toga, medijska reprezentacija alkohola kroz reklame, filmove i društvene mreže često stvara sliku o pijenju kao o poželjnom i društveno nagrađivanom ponašanju, što oblikuje očekivanja i kod adolescenata (17).

Zaključak

Nalazi istraživanja potvrđuju složenost fenomena konzumacije alkohola u adolescentskoj populaciji, gdje niska individualna prevalencija koegzistira s visokom izloženosti vršnjačkim obrascima i ranim inicijacijama. Ovakva disonanca ukazuje na snažan uticaj normativnih i socijalnih determinanti, koje u kombinaciji s kognitivnim distorzijama i iluzijom neranjivosti doprinose potcjenjivanju rizika i održavanju maladaptivnih ponašanja.

Širi društveni kontekst, obilježen tolerantnim stavovima, nedosljednom regulativom i medijskim modelovanjem, dodatno normalizuje upotrebu alkohola u ovom osjetljivom razvojnem periodu. Prevencija stoga mora biti integrisana i višeslojna, usmjerena na vršnjačko okruženje, roditeljske prakse, školsku sredinu i društvene norme, uz strogu implementaciju zakonskih zabrana. Rezultati rada pružaju empirijsku osnovu za oblikovanje lokalnih javnozdravstvenih politika i otvaraju prostor za dalja istraživanja psiholoških i socijalnih korelata adolescentske upotrebe alkohola.

Literatura

1. Lees B, Meredith LR, Kirkland AE, Bryant BE, Squeglia LM. Effect of alcohol use on the adolescent brain and behavior. *Pharmacol Biochem Behav* 2020;192:172906.
2. Lutula NG, Ćirić-Janković S, Šantrić-Milićević M, Simić S. Alcohol use among adolescents in Serbia. *Srp Arh Celok Lek* 2013;141(3-4):207-13.
3. Kilibarda B, Mladenović I, Gudelj Rakić J. Attitudes on alcohol and drinking patterns among youth in Serbia. *Srp Arh Celok Lek* 2013;141(1-2):66-71.
4. Loy JK, Seitz N-N, Bye EK, et al. Trends in alcohol consumption among adolescents in Europe: Do changes occur in concert? *Drug Alcohol Depend* 2021; 228:109020.
5. Hawkins JD, Graham JW, Maguin E, Abbott R, Hill KG, Catalano RF. Exploring the effects of age of alcohol use initiation and psychosocial risk factors on subsequent alcohol misuse. *J Stud Alcohol* 1997;58(3):280-90.
6. Thomasius R, Paschke K, Arnaud N. Substance-Use Disorders in Children and Adolescents. *Dtsch Arztebl Int* 2022;119(25):440-50.
7. Nawi AM, Ismail R, Ibrahim F, et al. Risk and protective factors of drug abuse among adolescents: a systematic review. *BMC Public Health* 2021;21(1):2088.
8. Kantawong E, Kao TA, Robbins LB, Ling J, Anderson-Carpenter KD. Adolescents' Perceived Drinking Norms Toward Alcohol Misuse: An Integrative Review. *West J Nurs Res* 2022;44(5):477-92.
9. Leavy JE, Della Bona M, Abercromby M, Crawford G. Drinking and swimming around waterways: The role of alcohol, sensation-seeking, peer influence and risk in young people. *PLoS One* 2022;17(11):e0276558.
10. Smit K, Voogt C, Otten R, Kleinjan M, Kuntsche E. Why adolescents engage in early alcohol use: A study of drinking motives. *Exp Clin Psychopharmacol* 2022;30(1):73-81.
11. Vručinić Ž, Vasiljević, D. Self-Serving Cognitive Distortions as Predictors of Potential Problem Behaviors among Adolescents in Bosnia and Hercegovina. *The Journal of Behavioral Science* 2011;16(2):42-57.
12. Trucco EM, Hartmann SA. Understanding the Etiology of Adolescent Substance Use through Developmental Perspectives. *Child Dev Perspect* 2021;15(4):257-64.
13. Weybright E, Beckmeyer JJ, Caldwell LL, Wegner L, Doering E, Smith EA. Can't you see i'm getting bored? The social context as a moderator of adolescent leisure boredom and alcohol use. *Youth & Society* 2023;55(6):1115-35.
14. Donovan JE. Adolescent alcohol initiation: a review of psychosocial risk factors. *J Adolesc Health* 2004;35(6):17-8.
15. MacArthur GJ, Hickman M, Campbell R. Qualitative exploration of the intersection between social influences and cultural norms in relation to the development of alcohol use behaviour during adolescence. *BMJ Open* 2020;10(3): e030556.
16. Bendtsen P, Damsgaard MT, Huckle T, et al. Adolescent alcohol use: a reflection of national drinking patterns and policy? *Addiction* 2014;109(11):1857-68.
17. Anderson P, de Bruijn A, Angus K, Gordon R, Hastings G. Impact of alcohol advertising and media exposure on adolescent alcohol use: a systematic review of longitudinal studies. *Alcohol Alcohol* 2009;44(3):229-43.